

Світлана Яценко,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки, професійної освіти
та управління освітніми закладами,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка
ORCID ID 0000-0002-9646-8841
sl.yatsenko.gdu@gmail.com

ФЕНОМЕН КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ПАРАДИГМ

Стаття присвячена аналізу парадигмальних підходів до системи освіти в контексті історизму. Доведено, що система освіти, будучи частиною суспільної системи, постійно реагує на зміни в суспільстві, пропонуючи різні підходи, моделі побудови освітніх процесів, спостерігається пошук і конкуренція різних парадигм, спрямованих, як правило, на індивідуалізацію та гуманізацію освіти. Автор наголошує на проблемі вдосконалення системи освіти шляхом впровадження компетентнісної освітньої парадигми, що активно обговорюється у сучасній педагогічній науці. Метою статті визначено здійснення теоретичного аналізу наукових підходів до обґрунтування понять «парадигма» та «освітня парадигма», а також окреслення значення компетентнісного підходу до підготовки вчителя в контексті сучасних освітніх парадигм. Обґрунтовано основні положення та переваги компетентнісної освітньої парадигми. Визначено, що компетентнісний підхід до змісту освіти висуває на перше місце не інформованість студента, а вміння розв'язувати проблеми, що виникають. У межах компетентнісного підходу набувають актуальності й популяризуються такі явища, як «студентоцентроване навчання», «академічна та професійна прозорість» і подібні. З'ясовано, що парадигма освіти має бути орієнтованою на нові потреби суспільства; вироблення нової системи цінностей у молоді й нових суб'єкт-суб'єктних відносин між викладачем і студентом, коли викладач більше допомагає студентові вчитися, ніж навчає його; формування такої мотивації навчання, яка орієнтована на актуалізацію власної системи цінностей; подолання технократизму освіти; забезпечення освітнього процесу новими методиками із гуманістичним спрямуванням.

Ключові слова: парадигма, освітня парадигма, компетентнісний підхід, вища освіта, фахова підготовка, «студентоцентроване навчання».

Светлана Яценко. Феномен компетентности будущего учителя в контексте современных парадигм

Статья посвящена анализу парадигмальных подходов к системе образования в контексте историзма. Доказано, что система образования, являясь частью общественной системы, постоянно реагирует на изменения в обществе, предлагая разные подходы, модели построения образовательных процессов, наблюдается поиск и конкуренция различных парадигм, направленных, как правило, на индивидуализацию и гуманизацию образования. Автор отмечает проблему совершенствования системы образования путем внедрения компетентностной образовательной парадигмы, активно обсуждаемой в современной педагогической науке. Целью статьи определено осуществление теоретического анализа научных подходов к обоснованию понятий «парадигма» и «образовательная парадигма», а также

определение компетентностного подхода к подготовке учителя в контексте современных образовательных парадигм. Обоснованы основные положения и преимущества компетентностной образовательной парадигмы. Определено, что компетентностный подход к содержанию образования выдвигает на первое место не информированность студента, а умение решать возникающие проблемы. В рамках компетентностного подхода приобретают актуальность и популяризируются такие явления, как «студентоцентрированное обучение», «академическая и профессиональная прозрачность» и подобные. Выяснено, что парадигма образования должна быть ориентирована на новые потребности общества; выработка новой системы ценностей у молодежи и новых субъект-субъектных отношений между преподавателем и студентом, когда преподаватель больше помогает студенту учиться, чем учит его; формирование такой мотивации обучения, ориентированной на актуализацию собственной системы ценностей; преодоление технократизма образования; обеспечение образовательного процесса новыми методиками с гуманистическим направлением.

Ключевые слова: парадигма, образовательная парадигма, компетентностный подход, высшее образование, профессиональная подготовка, «студентоцентрированное обучение».

Svitlana Yatsenko. The phenomenon of competence of a future teacher in the context of modern paradigms

The article is devoted to the analysis of paradigmatic approaches to the education system in the context of historicism. It is proved that the education system, being part of the social system, constantly responds to changes in society, offering different approaches, models of building educational processes, there is a search and competition of different paradigms, usually aimed at individualization and humanization of education. The interpretation of the concept of “paradigm” is clarified, which presupposes not only the theory, but also the way of acting in science, the model, the sample of solving research problems. In other words, a paradigm is a certain way for a scientific society to see acceptable scientific problems and methods of solving them, as well as certain aspects of reality that need to be explored. The socio-historical situation at the beginning of the 21st century requires a new paradigm based on understanding the problems facing world civilization, a different quality of life that a person must provide for himself in the context of global interconnectedness, integrity and unity of the world.

The author emphasizes the problem of improving the education system through the introduction of a competency-based educational paradigm, which is actively discussed in modern pedagogical science. The purpose of the article is to carry out a theoretical analysis of scientific approaches to substantiate the concepts of «paradigm» and «educational paradigm», as well as outlining the importance of a competency-based approach to teacher training in the context of modern educational paradigms. The main provisions and advantages of the competence educational paradigm are substantiated. It is determined that the competence approach to the content of education puts in the first place not the student’s awareness, but the ability to solve problems that arise. Within the competence approach, such phenomena as «student-centered learning», «academic and professional transparency» and the like are gaining relevance and popularization. It was found that the paradigm of education should be focused on the new needs of society; developing a new system of values in youth and new subject-subject relations between the teacher and the student, when the teacher helps the student to learn more than he teaches him; formation of such motivation of training which is focused on actualization of own system of values; overcoming the technocracy of education; providing the educational process with new methods with a humanistic orientation.

Key words: paradigm, educational paradigm, competence approach, higher education, professional training, «student-centered learning».

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. В умовах реформування сучасного українського суспільства гостро постає проблема підготовки компетентних педагогічних фахівців, здатних на високому інтелектуально-творчому рівні організувати процес оволодіння знаннями, спираючись на власні професійні вміння та здатність до творчої самореалізації. У наш час високо цінуються фахівці, які володіють сформованими професійними якостями, мають розвинену загальну культуру, послідовність мовлення, логічність мислення. Необхідність підвищення фахової підготовки майбутнього вчителя – фахівця освітньої галузі – обумовлена також зростаючими вимогами до рівня загальнокультурної та спеціальної підготовки молоді, зміною освітніх парадигм.

Система освіти, будучи частиною суспільної системи, постійно реагує на зміни в суспільстві, пропонуючи різні підходи, моделі побудови освітніх процесів, спостерігається пошук і конкуренція різних парадигм, спрямованих, як правило, на індивідуалізацію та гуманізацію освіти.

Поняття освітньої парадигми та парадигмального аналізу освітніх процесів останнім часом все більше привертає увагу науковців (філософів, педагогів), адже модернізація освітніх процесів має відображати сучасні тенденції розвитку суспільних процесів і ґрунтуватися на зрозумілих та підтриманих педагогічним товариством ідеях, концепціях, парадигмах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню освітніх феноменів на засадах парадигмального підходу присвятили свої наукові праці вітчизняні та зарубіжні вчені: В. Андрущенко, Н. Агапова, Є. Бондаревська, О. Дубасенюк, В. Кізіма, С. Клепко, В. Кремень, В. Лутай, М. Овчинникова, І. Предборська, М. Романенко, П. Саух, А. Семенова та інші [3, с. 155].

Проблема впровадження компетентнісної освітньої парадигми в сучасне освітнє середовище активно досліджується у педагогічній науці. Розв'язання окресленої проблеми започатковане у працях Дж. Равена, А. Андреева, І. Зимньої, А. Маркової, А. Хуторського, Г. Селевка, О. Пометун, Р. Пастушенка, О. Овчарук і продовжує обговорюватися такими сучасними вітчизняними і закордонними дидактами, як Н. Бібік, Н. Голуб, О. Дахін, І. Єрмаков, О. Локшина, О. Савченко тощо.

Аналіз вітчизняних та зарубіжних наукових досліджень показує, що сучасна наука ще не запропонувала однозначного визначення дефініцій та понять «парадигма», «освітня парадигма», «парадигма педагогічної освіти». Проте наскрізною ознакою цих визначень є порівняння складових параметрів з ідеалізованими уявленнями про розвиток, освіту, педагогіку, особистість.

В освітній галузі поняття «парадигма педагогічної освіти» й сам термін «парадигма» увійшли в обіг порівняно недавно, втім, останніми десятиліттями вони набули особливої актуальності. Вивчення підходів до вибору освітньої парадигми в сучасному вітчизняному суспільстві вимагає ґрунтовного вивчення понять «парадигма», «освітня парадигма», «парадигма педагогічної освіти», «парадигмальний підхід».

Мета статті полягає в здійсненні теоретичного аналізу наукових підходів до обґрунтування понять «парадигма» та «освітня парадигма», а також окресленні значення компетентнісного підходу до підготовки вчителя в контексті сучасних освітніх парадигм.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Поняття «парадигма» виникло в античному світі й походить від грецького слова «παράδειγμα», що означає «зразок». У методології науки використання означеного терміну започаткував Г. Бергман, розуміючи під цим певні загальнонаукові принципи та стандарти методологічного дослідження. Проте пріоритет у вживанні й поширенні цього терміну на-

лежить Т. Куну, північноамериканському науковцю (1922–1996), який у книзі «Структура наукових революцій» (1962) запропонував власне розуміння сутності парадигми як сукупності фундаментальних знань, цінностей, переконань і технічних прийомів, що сприймаються за зразок наукової діяльності.

Т. Кун тлумачив значення поняття «парадигма», виходячи з кола понять, до якого входять: 1) символічні узагальнення, що становлять мову, характерну для конкретної наукової дисципліни; 2) метафізичні компоненти, що визначають найбільш фундаментальні теоретичні та методологічні принципи світорозуміння; 3) цінності, що задають ідеали й норми побудови та обґрунтування наукового знання. Визначаючи дефініцію «парадигма», Т. Кун брав за основу сукупність існуючих теорій. Вчений розглядав парадигму як визнані на певному історичному етапі розвитку наукові досягнення, видозміни базових стратегій та заміна їх новими, незіставними з попередніми [9, с. 23].

У сучасній філософії науки парадигма визначається як методологічний конструкт, особливістю якого є здатність поєднувати наукові теорії, що пояснюють закони світобудови, способи пошуку нових знань про світ в цілому й домінуючі ціннісні орієнтації наукового співтовариства.

С. Гончаренко визначає парадигму як теорію, яку певне наукове співтовариство бере за зразок вирішення дослідницьких завдань. Принцип загальноприйнятої парадигми – методологічна основа єдності певного наукового співтовариства (школи, напряму), що значно полегшує їхню професійну комунікацію [2, с. 248].

Узагальнюючи дослідження вчених щодо поняття «наукова парадигма», М. Овчинникова визначає наукову парадигму як феномен, який має декілька проявів: по-перше, це цілісний світогляд, в якому існує певна наукова теорія, з її посиленнями та висновками; по-друге, це визначена система теоретичних і методологічних передумов, установок, ідей, поглядів та понять, уявлень, сукупність фундаментальних знань, цінностей, переконань і технічних прийомів; по-третє, це модель та універсальний метод ухвалення наукових рішень, загальна схема їх організації; по-четверте, це засіб, що забезпечує цілісність і межі конкретного наукового співтовариства [10, с. 2].

Отже, парадигма – це не тільки теорія, а й спосіб дій у науці, модель, зразок розв'язання дослідницьких завдань. Іншими словами, парадигма – певний спосіб бачення науковим товариством допустимих наукових проблем і методів їх вирішення, а також тих чи інших аспектів реальності, які необхідно дослідити.

Парадигмальність науки виявляється в тому, що парадигма, насамперед, опирається на чітке усвідомлення теорії, методів, прийнятих способів аргументації тощо. Тобто парадигма завжди повинна мати концептуальну основу, навколо якої будується теоретична й емпірична дослідна діяльність. Вона неможлива без чітко визначеної, науково обґрунтованої концепції чи теорії, навколо якої будується певне емпіричне дослідження. Парадигма узаконює певні методи, поняття, факти, дослідницькі підходи й принципи наукового знання, а також має яскраво виражений практиологічний і прагматичний аспекти. Перший стосується кола питань «що і як вивчати?», другий – питань «навіщо, з якою метою?». Функція парадигми – направляти дослідження й розвиток науки загалом у певному напрямі.

Як бачимо, парадигма має фундаментальне, формотворче значення в науці, оскільки закладає основи наукової діяльності, регулює і систематизує наукові процеси та досягнення. Освітній процес також потребує парадигмального підходу. Саме тому поняття «парадигма» поширилося на інноваційну освітню практику та відобразилося в сучасних науково-педагогічних дослідженнях.

Терміном «освітня парадигма» позначають як сукупність найзагальніших уявлень щодо принципів організації освітніх систем, так і спосіб діяльності конкретного педагогічного співтовариства певної епохи. У такому розумінні цей термін ототожнюється з поняттям наукової парадигми, запропонованим Т. Куном. При цьому освітня парадигма передбачає, з одного боку, загальні принципи діяльності вчених, визначені культурні стандарти, еталони, що є зразками при вирішенні дослідницьких завдань; з другого боку – визнані всіма наукові досягнення, що протягом певного часу надають науковому співтовариству модель постановки проблем та їх вирішення.

Проте, яким би трактуванням парадигми не керувалися науковці, кожна освітня модель спрямовується на реалізацію особистісного розвитку кожного індивіда. Це підтверджують і концептуальні положення Л. Сподіна, який центром нової парадигми освіти вважав інноваційну людину, основною рисою якої є креативність, а провідною метою навчання – формування в неї власної дослідницької позиції [12, с. 7].

Педагогічна наука налічує на сьогодні чимало освітніх парадигм, що існували в той чи інший історичний період. Різноманіття парадигм пов'язують із педагогічними цивілізаціями. Обґрунтовуючи ту чи іншу парадигму освіти, педагогічна наука реагує на «виклики» та темп розвитку суспільства, на відповідні тенденції розвитку науки загалом і педагогіки зокрема, визначні особистості педагогічної науки й практики. При цьому формується така модель освітньої системи, в якій містяться відповіді на питання про цінності й цілі освіти того чи іншого історичного періоду, про функції освітнього закладу та принципи його діяльності, про особливості організації, структуризацію й технології навчання та виховання, про шляхи взаємодії основних суб'єктів освіти.

У результаті аналізу низки наукових джерел виявлено неоднозначність та багатоаспектність підходів до проблеми класифікації освітніх парадигм. Зокрема, на думку І. Романенко, у ході розвитку тієї чи іншої історичної епохи з'являється власна освітня парадигма, що уособлює суспільні традиції та вимоги до організації виховного й навчального процесу. Відтак, вчений пропонує наступну класифікацію освітніх парадигм: інтуїтивно-дискурсивна освітня парадигма Античності, середньовічна екзегетико-апологетична освітня парадигма, гуманістична парадигма епохи Відродження, раціонально-експериментальна парадигма Нового часу, сучасна освітня парадигма, яку характеризують екзистенціалізм і персоналізм [11, с. 72].

На прикладі історії розвитку вітчизняної парадигми освіти ми спостерігаємо проходження шляху від державно-відомчої системи освіти (яка існувала в радянський період та спостерігалася донедавна) до розвиваючої освітньої парадигми. Все більше набирає обертів прагнення до неінституційної освіти, адже сьогодні вищі навчальні заклади мають право обирати на власний розсуд форму навчання: чи це буде денна форма, чи заочна, чи дистанційна з використанням онлайн-навчання та онлайн-курсів.

Узагальнюючи вітчизняний та зарубіжний досвід, вчені О. Вознюк та О. Дубасенюк пропонують класифікувати наявні освітні парадигми на науково-технократичну, гуманітарно-феноменологічну і традиційну педагогічні парадигми [1, с. 72]. Дослідники дійшли принципового висновку, що різні парадигми не інтерпретують освітню реальність по-новому, а розуміють ті ж самі предмети певним чином трансформованими. При цьому відсутній певний універсальний критерій осмислення освітнього процесу, що є порушенням філософського принципу єдності світу. При цьому науковці переконані, що на тлі «парадигмальної множинності» фіксується свого роду «парадигмальне зависання», яке відображає специфіку стану системи освіти в контексті її невизначеності: існують і блокують одна одну протилежні освітні парадигми, не даючи можливості вирішувати питання про зміст освіти.

Соціально-історична ситуація, що склалася на початку ХХІ ст., вимагає від освіти нової парадигми на основі осмислення проблем, що стоять перед світовою цивілізацією, іншої якості життя, яку повинна забезпечити собі людина в умовах глобального взаємозв'язку, цілісності та єдності світу. Тому сучасна педагогічна наука розглядає ще одну освітню парадигму, яка активно займає одні з перших позицій в науковому обговоренні. Такою парадигмою ХХІ століття є інноваційна освітня парадигма, головний принцип якої полягає в тому, що вона скерована на формування світогляду, орієнтованого на багатокритерійність рішень, терпимість до інакомислення й відповідальність за свої дії. Нова парадигма як пріоритетне завдання освіти (загальної, середньої та вищої) передбачає орієнтацію на інтереси особистості, адекватні сучасним тенденціям суспільного розвитку.

Поряд з інноваційною парадигмою на чільне місце в вітчизняній педагогічній науці виходить компетентнісна освітня парадигма. Необхідність у появі цієї парадигми освіти пояснюється нагальною потребою сучасного суспільства формувати особистість, здатну швидко орієнтуватися в стрімко зростаючому потоці інформації та знаходити потрібне, а також осмислити та застосувати отриману інформацію.

На необхідності функціональних змін навчального процесу в сучасних закладах освіти зосереджує увагу В. Кремень, який у своїх працях наголошує на завданні освіти навчити навчатися, сформувати в особистості потребу в навчанні впродовж життя. Вчений виокремлює ще одну функцію освітнього процесу, яка полягає в тому, щоб навчити людину використовувати отримані знання в своїй практичній діяльності тієї чи іншої сфери. [8, с. 3]

В сучасних умовах фахової професійної підготовки спеціалістів у вітчизняному освітньому просторі реалізація компетентнісної освітньої парадигми передбачає: перехід у професійній освіті від орієнтації на відтворення знань до їхнього застосування у більш доскональній формі; «зняття» диктату об'єкта (предмета) праці та зосередження уваги на суб'єктності освітнього процесу; гнучкість освітніх форм та методів, спрямованих на розширення можливості працевлаштування випускників закладів вищої освіти та їхній здатності виконувати необхідний обсяг функцій і завдань; забезпечення пріоритету міждисциплінарно-інтегрованого підходу до результату освітнього процесу; орієнтація людської діяльності на нескінченну розмаїтість професійних і життєвих ситуацій [6, с. 19].

Компетентнісний підхід до змісту освіти висуває на чільне місце готовність та здатність особистості розв'язувати проблеми, що виникають. Актуальними та популяризованими в межах компетентнісного підходу стають такі явища, як особистісно орієнтоване, «студентоцентроване навчання», «академічна та професійна прозорість» тощо. Сучасні педагогічно-дослідники наголошують, що основною перевагою компетентнісного підходу є збереження гнучкості й автономії побудови навчального плану.

Компетентнісний підхід вносить значні зміни в освітній процес, які стосуються також функціонального перерозподілу навчальних обов'язків між викладачем і студентом, а також акцентує увагу на результатах освіти, причому як результат освіти розглядається не сума засвоєної інформації, а здатність людини діяти у різних проблемних ситуаціях [14, с. 55].

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у визначеному напрямі. Таким чином, складність і суперечливість становлення нової освітньої парадигми в Україні полягає в тому, що в сучасному освітньому просторі існує певний розбіг освітніх парадигм і «безкінечна» різноманітність педагогічних концепцій, технологій, методик, систем.

У сучасній освіті триває реалізація зазначених вище історичних моделей освіти. Ці парадигми мають право на існування і на подальші наукові та практичні дослідження. Як засвідчив теоретичний аналіз науково-педагогічних та філософських досліджень, парадигми

розрізняються за цілями, які ставляться перед освітою, розумінням функцій школи, способами досягнення цілей та характером педагогічної взаємодії.

Парадигма освіти має бути орієнтованою на нові потреби суспільства; вироблення нової системи цінностей у молоді й нових суб'єкт-суб'єктних, партнерських відносин між викладачем і студентом; формування стійкої мотивації навчання, спрямованої на актуалізацію власної системи цінностей; подолання технократизму освіти; забезпечення освітнього процесу новими методиками гуманістичного спрямування [12, с. 9].

Ми переконані, що саме компетентнісна освітня парадигма є парадигмально-визначальною в сучасній вітчизняній освітній системі, оскільки вона спрямовується на розвиток творчого потенціалу особистості, її самовизначеність, стабільно активну життєдіяльність у змінних соціальних умовах, готовність до сприймання і розв'язання нових завдань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вознюк О. В., Дубасенюк О.А. Цільові орієнтири розвитку особистості у системі освіти: інтегративний підхід : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. 684 с.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
3. Дубасенюк О. А. Наукові підходи до освіти дорослих. Теорія і практика професійної майстерності в умовах цілежиттєвого навчання: монографія. Житомир: Вид-во Рута, 2016. С. 155–167.
4. Заблоцька О. С. Компетентнісний підхід як освітня інновація : порівняльний аналіз. *Вісник Житомирського державного університету*. Вип. 40. Серія : Педагогічні науки. 2008. С. 63–68.
5. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії : монографія. Черкаси : Вид. від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. 608 с.
6. Бібік Н. М., Ващенко Л. С., Локшина О. І. та ін. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики : монографія / під заг ред. О. В. Овчарук. Київ : К. І. С., 2004. 112 с.
7. Кремень В. Г. Нові вимоги до якісної освіти. *Освіта України*. № 45/46. 2006. С. 6–7.
8. Кремень В. Нові вимоги до освіти та її змісту. Виклик для України : розробка рамкових основ змісту (національного курикулуму) загальної середньої освіти для XXI століття : матер. Всеукраїнської наук.-практ. конф., 26–27 червня 2007 р., м. Київ / Україна – Проект “Рівний доступ до якісної освіти”, АПН України, Державна установа “Директорат програм розвитку освіти” МОН України. Київ : ТОВ УВПК “Ексоб”, 2007. С. 3–10.
9. Кун Томас. Структура наукових революцій. Київ : Port-Royal, 2001. 228 с.
10. Овчинникова М.. Сучасні освітні парадигми: основні визначення [Електронний ресурс]. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pspo/2010_25_1/ovhinn.pdf
11. Романенко И. Б. Образовательные парадигмы в истории античной и средневековой философии. СПб. : Издательство РХГИ, 2002. 304 с.
12. Сподін Л. А. Нова освітня парадигма у філософському дискурсі [Електронний ресурс]. *Гілея: науковий вісник. Філософські науки: зб. наук. праць*. 2012. № 66. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Gileya/2012_66/Gileya66/F46_doc.pdf
13. Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики / за заг. ред. В. Кременя. Київ : К. І. С., 2003. 296 с.
14. Хуторской А. В. Ключевые компетенции : технология конструирования. Народное образование. 2003. № 5. С. 55–61.

REFERENCES

1. Voznyuk O. V., Dubasenyuk O.A. Tsil'ovi oriyentyry rozvytku osobystosti u systemi osvity: intehratyvnyy pidkhid [Targets of personality development in the education system: an integrative approach]: monohrafiya. Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 2009. 684 s. [In Ukrainian].
2. Honcharenko S. Ukrayins'kyy pedahohichnyy slovnyk [Ukrainian pedagogical dictionary]. Kyiv: Lybid', 1997. 376 s. [In Ukrainian].
3. Dubasenyuk O. A. Naukovi pidkhody do osvity doroslykh. Teoriya i praktyka profesiynoyi maysternosti v umovakh tsilezhyttyevoho navchannya [Scientific approaches to adult education. Theory and practice of professional skills in terms of purposeful learning]: monohrafiya. Zhytomyr: Vyd-vo Ruta, 2016. S. 155–167 [In Ukrainian].
4. Zablots'ka O. S. Kompetentnisnyy pidkhid yak osvitnya innovatsiya : porivnyal'nyy analiz [Competence approach as an educational innovation: a comparative analysis]. Visnyk Zhytomyrs'koho derzhavnogo universytetu. Vyp. 40. Seriya : Pedahohichni nauky. 2008. S. 63–68.
5. Zyazyun I. A. Filosofiya pedahohichnoyi diyi [Philosophy of pedagogical action]: monohrafiya. Cherkasy : Vyd. vid. ChNU imeni Bohdana Khmel'nyts'koho, 2008. 608 s. [In Ukrainian].
6. Bibik N. M., Vashcheneko L. S., Lokshyna O. I. ta in. Kompetentnisnyy pidkhid u suchasniy osviti : svitovyy dosvid ta ukrayins'ki perspektyvy: biblioteka z osvitn'oyi polityky [6. Competence approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives: library on educational policy]: monohrafiya / pid zah. red. O. V. Ovcharuk. Kyiv : K. I. S., 2004. 112 s. [In Ukrainian].
7. Kremen' V. H. Novi vymohy do yakisnoyi osvity [New requirements for quality education]. Osvita Ukrayiny. 2006. # 45/46. S. 6–7. [In Ukrainian].
8. Kremen' V. Novi vymohy do osvity ta yiyi zmistu. Vyklyk dlya Ukrayiny : rozrobka ramkovykh osnov zmistu (natsional'noho kurykulumu) zahal'noyi seredn'oyi osvity dlya KhKhI stolittya [New requirements for education and its content]: materialy Vseukrayins'koyi naukovopraktychnoyi konferentsiyi, 26–27 chervnya 2007 r., m. Kyiv / Ukrayina – Proekt “Rivnyy dostup do yakisnoyi osvity”, APN Ukrayiny, Derzhavna ustanova “Dyirektorat prohram rozvytku osvity” MON Ukrayiny. Kyiv: TOV UVPK “Eksob”, 2007. S. 3–10 [In Ukrainian].
9. Kun Tomas. Struktura naukovykh revolyutsiy [The structure of scientific revolutions]. Kyiv: Port-Royal, 2001. 228 s. [In Ukrainian].
10. Ovchynnykova M.V. Suchasni osvitni paradyhmy: osnovni vyznachennya [Modern educational paradigms: basic definitions]. [Elektronnyy resurs]. – URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pspo/2010_25_1/ovhinn.pdf [In Ukrainian].
11. Romanenko I. B. Obrazovatel'nye paradigmy v istorii antichnoj i srednevekovoj filosofii [Educational paradigms in the history of ancient and medieval philosophy]. SPb. : Izdatel'stvo RHGI, 2002. 304 s [In Russian].
12. Spodin L. A. Nova osvitnya paradyhma u filosofskomu diskursi [Elektronnyy resurs]. Hileya: naukovyy visnyk. Filosofsk'i nauky: zb. nauk. prats'. 2012. #66. URL: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Gileya/2012_66/Gileya66/F46_doc.pdf [In Ukrainian]
13. Stratehiya reformuvannya osvity v Ukrayini: Rekomendatsiyi z osvitn'oyi polityky [Education Reform Strategy in Ukraine: Recommendations on Education Policy] / za zah. red. V. Kremenya. Kyiv: K. I. S., 2003. 296 s. [In Ukrainian].
14. Hutorskoj A. V. Kljuchevye kompetencii [Key competencies: design technology]: tehnologija konstruirovaniya. Narodnoe obrazovanie. 2003. № 5. S. 55–61 [In Ukrainian].

Матеріал надійшов до редакції 07.10.2021 р.